

oni ne žale za tim kako se ranije žalilo, nego realno upozoruju na duboke životne promjene koje se danas dešavaju u tradicionalnom okviru ovoga ustaljenog maloga svijeta. Plastično iznose kako se preslojavanje starih norma s novim nadošlim utjecajima ne odvija glatko, bez trenja, štaviše kako je duboka protivnost između tradicije i stremjenja novog pokoljenja s otvorenim mogućnostima društvenog razvoja. Pa ako u svom zaključku naglašuju da fenomen izmjene u tradiciji ne smatraju specifičnim samo za ovu usku regiju njihova promatranja, ipak ukazuju na to kako društvo u malograđanskoj sicilskoj provinciji stoji bespomoćno i izgubljeno pred rapidnim nadiranjem modernog života, ne nalazeći razumijevanja za ovo novo što na nj silom nadolazi.

Knjiga R. i S. Schende za nas je zanimljiva još sa jednog stanovišta. Ustaljeno mišljenje da je etnografija nauka samo o seljačkom društvu, mišljenje obojeno onim pogubnim prizvukom o specifičnoj seljačkoj kulturi, kako je to kod nas usvojeno još iz predratnog razdoblja, u ovoj nevelikoj a korisnoj knjizi dobiva svoju suštinsku opreku. Društveni prosjek što ga tvori moćna ljudska zajednica u pozadini iza vrhunskih političkih zbivanja — a taj je društveni prosjek u Mediteranu odavna urbaniziran — to je objekt promatranja u ovoj dobroj knjizi tûbinške škole. Po tome ova knjiga može i našim etnolozima poslužiti kao koristan metodološki ogled.

Marijana Gušić

NOVIJE CRNOGORSKE NARODNE PJESME. Izbor iz zbirke BRANKA-BANJA ŠARANOVIĆA. Priredila RADMILA PEŠIĆ. Grafički zavod, Titograd 1964, 151 str.

Crna Gora, dio naše zemlje s veoma razvijenom i sve do danas nepresahlom narodnom poezijom, ujedno je i prilično zanemarena po opsegu prikupljanja, objavljivanja i proučavanja svoje narodne poezije, a pogotovo one koja nije epska.

Stoga ova mala zbirka crnogorskih narodnih pjesama, pretežno lirskih, zapisanih u desetgodišnjem razdoblju od 1951. do 1961. godine, zaslužuje pažnju i priznanje. Njihov skupljač Branko Šaranović, profesor književnosti, rođen 1921, tragično je preminuo 1961. godine i ostavio za sobom veliku zbirku na žalost vrlo nesređenih pjesama, gotovo bez ikakvih popratnih podataka; te su pjesme on i njegovi suradnici prikupili u različitim dijelovima Crne Gore, a poneke i u Hercegovini. Iz toga nesređenog materijala, nađenog u Šaranovićevoj ostavštini, pripremila je R. Pešić ovu malu zbirku.

Zbirka obuhvaća lirske pjesme i balade, poznate većim dijelom, u drukčijim varijantama, i iz klasičnih zbirki; zatim novije ljubavne pjesme, osobito dvostihove; nekoliko tužbalica; lirske pjesme s tematikom iz NOB-a, koje popunjuju dosadanje poznate zapise iz te skupine našega nedavnog narodnoga pjesničkoga stvaranja; te na kraju nekoliko duljih pjesama iz NOB-a koje su nazvane episkima.

U predgovoru, koji obuhvaća osam stranica a napisan je čitko i lijepo, bez posebnih studijskih pretenzija, donose se informacije o postanku zbirke i pokušaj sažete ocjene njezinih pjesama.

Uz mišljenja iznesena u predgovoru stavila bih dvije napomene:

Pjesme spjevane u osmercu izdvaja autorica (na str. 12) »od klasične lirske pesme patrijarhalne sredine« i uopće »od starih lirskih pjesama«, no nije jasno, zbog nedorađenih formulacija, da li misli time općenito osmeračke pjesme u Crnoj Gori ili samo one novije, ljubavne, rimovane. U drugome slučaju ne bi bio bitan osmerački metar nego naprosto novi sloj narodnih pjesama bez obzira na metričke osobine, a u prvom slučaju misao bi bila pogrešna. Demantiraju je, među ostalim, arhaične i, uz to, neke od najboljih pjesama u ovoj zbirci — spjevane osmercem, kao npr.: Kičeno nebo zvijezdama (str. 8), drugi dio pjesme Razvilo se žito ranito (str. 36), Razgranala rakitica (str. 42), U jezeru sve zeleno (str. 47), Vezla Jana zlatne grane (str. 49) i dr. Neke od tih pjesama imaju ve-

likih sličnosti s pjesmama primorskog područja, pa je moguće da je i osmerački metar znak njihovih srodnosti, ali te srodnosti mogu, dakako, biti vrlo stare i pripadati jednim i drugim pjesmama organski.

Druga naša primjedba tiče se mišljenja da bi rimovani deseterački dvo-stihovi tipa »bećarca« bili presađeni u Crnu Goru »najvjerojatnije pod uticajem partizanskih pesama«. Držim da partizanske pjesme nisu pri tom morale odigrati ulogu posrednika, nego su te pjesme i same prenesene u Crnu Goru, a morale su svakako imati već spremnu podlogu i u crnogorskom narodnom pjevanju.

Izbor pjesama izvršen je s ukusom, no nije, naravno, antologijski; zbirka se rado čita. Udara u oči metrička raznolikost pjesama. Uz deseteračke i osmeračke pjesme, susreće s sedmerac (str. 35: Ide momak potokom — kao pirne napitnice, omiljene u južnoj Dalmaciji), deveterac (str. 36: već spomenuta pjesma Razvilo se žito ranito), jedanaesterac (str. 30: Savila se bijela loza vinova), trinaesterac (str. 31: Kiša pada trava raste, gora zeleni). Primjera bi se našlo i više.

A podjednako su pjesme raznolike i svojim motivima i općom intonacijom. Kakav je skok od baladnoga pomalo stravičnog tona prve pjesme, preko druge pjesme o utopljenici, izgrađenoj iz potresnih metafora, do, napr., one izvrsne pjesme apsurda i groteske o Usein-vladiki (sve sami poznati motivi, no svaki put s iznenađenjima novih pojedinosti i izražajnih finesa). Pjesma »Razgranala raki-tica« lirska je zgusnuta i izražajna, a odgovara motivski baladama o zarobljenici koju brat, u neznanju, hoće da uzme. Pjesma »U jezeru sve zeleno, naokolo ople-teno« (str. 47) jedna je od pjesnički najsavršenijih u zbirci, sva izrađena kao fina minijatura slika; ona ima svoj pandan u nekoliko varijanata iz dubrovačke okolice, ali s jednom osebujnom razlikom: dok se dubrovački primorski tekst završava pomalo renesansno raspojasano slikom sokola koji se spusti djevoj-kama među dojke, dotle ovdje u strožoj sredini soko padne samo na derdefe djevojačke — a ipak ga junaci kore što nije pao među njih, među junake.

Od dviju donesenih tužbalica (str. 51 i 52) druga sadrži potresne slike grobne strave, no ipak djeluje kao da je sastavljena pomalo rutinski, od gotovih dijelova; a prva, možda samo fragment, doima se snažno svojim gotovo mo-dernim pjesničkim senzibilitetom:

Milovane, ljudski bane,
ti si kuću ocrnio,
kućna vrata zatvorio
i prozore za sve zore,
viti bore.

Među novim pjesmama, onim ljubavnim dvostihovima, ima također uspješnih pjesmica, dakako u svome žanru, kao npr. ovaj epigramski sažeti dvostih, iz kojega buja život:

Oči moje, mirno stajte,
nema dragog — ne gledajte!

Napokon, o pjesmama na kraju knjige, koje su nazvane epskima, a prema kojima se i urednik zbirke odnosi sa stanovitom rezervom, rekla bih da one izviru, doduše, iz epske tradicije i mogle bi se funkcionalno uključiti u šire okvire epskoga stvaranja — ali epske pjesme one nisu. To su deseteračke rimo-vane kronike s novom revolucionarnom tematikom; a kao oblik imaju te kronike svoju već prilično dugu tradiciju. Te su kroničarske pjesme literarno obično vrlo slabe, katkada čak groteskne, pa tako i pjesme na str. 136 i 143 mogu biti za-nimljive samo kao dokument. Ali pjesma »Poslušajte braćo moja mila« (str. 140), premda je također izrazita pjesma-kronika, nosi u sebi i nešto od istinskog patosa i tragike onih dana početaka narodno-oslobodilačke borbe. Ona nas oba-vezuje da jednom dijelu tih pjesama-kronika pristupimo i sa literarnim mjeri-lima.

Maja Bošković-Stulli